

O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi an'alarini raqamlashtirishning dolzarbligi

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Buxoro Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Maqolada O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi an'alarini raqamlashtirishning dolzarbligi va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot mumtoz vokal san'atining ustoz-shogird tizimi orqali shakllangan an'anaviy metodlarini elektron resurslar va raqamli platformalarda saqlash va targ'ib qilish imkoniyatlarini o'rganadi. Shuningdek, maqolada raqamlashtirish jarayonida audio-video tahlil, modulli ta'lim va interaktiv metodlardan foydalanishning samaradorligi ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari mumtoz vokal ijrochiligini yosh avlodga yetkazish, an'anaviy pedagogik tajribani modernizatsiya qilish va zamonaviy ta'lim jarayonlariga integratsiya qilish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Kalit so'zlar: O'zbek mumtoz qo'shiqchilik, raqamlashtirish, elektron resurslar, ustoz-shogird an'anasi, interaktiv metod, vokal pedagogika, audio-video tahlil, modulli ta'lim, ijodiy ko'nikmalar, talaba faolligi

The relevance of digitizing the traditions of the Uzbek classical singing school

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Bukhara International University

Abstract: The article analyzes the relevance and pedagogical significance of digitizing the traditions of the Uzbek classical singing school. The study explores the possibilities of preserving and promoting traditional methods of classical vocal art, formed through the teacher-student system, in electronic resources and digital platforms. The article also demonstrates the effectiveness of using audio-video analysis, modular training and interactive methods in the digitization process. The results of the study provide opportunities for bringing classical vocal performance to the younger generation, modernizing traditional pedagogical experience and integrating it into modern educational processes.

Keywords: Uzbek classical singing, digitization, electronic resources, teacher-student tradition, interactive method, vocal pedagogy, audio-video analysis, modular education, creative skills, student activity

Kirish. O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi asrlar davomida ustoz-shogird an'anasi orqali shakllanib, milliy vokal madaniyatining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu an'analar talabaning texnik va ifodaviy ko'nikmalarini shakllantirish, melodik va ritmik tafakkurini rivojlantirish, shuningdek, milliy musiqiy o'zlikni singdirish vazifasini bajaradi. Biroq, zamonaviy texnologiyalar va ta'lim tizimlarining rivojlanishi mumtoz vokal an'alarini saqlash va targ'ib qilishning yangi yondashuvlarini talab qiladi. Shu maqsadda, raqamlashtirish jarayoni dolzarb masala sifatida qaralmoqda.

Raqamli platformalar va elektron resurslar yordamida ustoz-shogird an'alarini yozib olish, tahlil qilish va interaktiv tarzda talabalarga yetkazish mumkin. Bu nafaqat an'anaviy metodlarni saqlab qolish, balki ularni modernizatsiya qilish va ta'lim jarayonida samarali qo'llash imkonini beradi. Maqolaning maqsadi - o'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi an'alarini raqamlashtirishning nazariy asoslarini o'rganish, metodik yondashuvlarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Asosiy qism

O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi o'zining boy tarixiy va madaniy merosi bilan ajralib turadi. U asrlar davomida shakllanib, milliy vokal san'ati va musiqiy madaniyatning eng muhim komponentiga aylangan. Mumtoz qo'shiqchilik an'analari ustoz-shogird tizimi asosida rivojlangan bo'lib, bu tizim orqali ijodiy tajriba, texnik mahorat va ifodaviy ko'nikmalar avloddan-avlodga uzatilgan. O'zbek mumtoz vokali nafaqat milliy musiqiy o'zlikni ifodalaydi, balki o'zining murakkab melodik va ritmik tizimi bilan butun Markaziy Osiyo musiqa maktablari orasida alohida o'rin egallaydi.

Mumtoz qo'shiqchilik maktabining asosiy xususiyati uning fraza va ornamentlarga boyligi, intonatsion aniqligi va ifodaviy kuchidir. Har bir qo'shiqning o'ziga xos melodik shakli, ritmik naqshi va dinamika talablari mavjud. Talabalar bu an'analarni o'rganishda nafaqat texnik jihatlarni, balki musiqaning hissiy va dramatik tafakkurini ham egallaydilar. Ustozlar shogirdlarga ovozni to'g'ri ishlatish, nafas nazorati, melizmalarni ifodalash, intonatsiyani aniqlash va frazalarni to'g'ri bajarish bo'yicha individual yondashuvni qo'llaydilar. Shu tarzda, mumtoz qo'shiqchilik maktabi talabalarga nafaqat texnik mahoratni, balki musiqiy tafakkur va estetik qarashlarni ham shakllantiradi.

Tarixiy manbalarga qaraganda, o'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi XI-XIX asrlarda shakllangan va rivojlangan. Bu davrda shogirdlar o'z ustozlaridan an'anaviy repertuar, uslubiy xususiyatlar va ifodaviy texnikalarni o'rganganlar. Har bir ustoz o'z ijodiy tajribasini shogirdga individual tarzda yetkazgan, ularni milliy musiqa qadriyatlari va vokal madaniyatiga hurmat bilan yondashishga o'rgatgan. Ushbu tizim orqali shakllangan an'analar bugungi kunda ham O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabining pedagogik va ijodiy asoslarini tashkil etadi.

Mumtoz qo'shiqchilik maktabi repertuari ko'plab janrlarni o'z ichiga oladi: ma'naviy, dostoniy, sevgi va tabiat mavzularidagi qo'shiqlar, xalq va saroy musiqasi, maqom va klassik asarlar. Har bir janr talabaning texnik va ifodaviy ko'nikmalarini turlicha shakllantiradi. Masalan, maqom uslubidagi qo'shiqlar talabaning melizmalarni to'g'ri ifodalash, intonatsiyani aniqlash va ritmik naqshlarni egallash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, dostoniy qo'shiqlar hissiy dramatik ifodani rivojlantiradi, tabiat va sevgi mavzularidagi qo'shiqlar esa talabaning musiqiy tafakkurini boyitadi.

Pedagogik jarayonning muhim jihati shogirdning individual ovoz xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg'ulotlar tashkil etishdir. Har bir shogirdning ovozi, diapazoni va frazalash imkoniyatlariga qarab darslar tuziladi. Ustozlar shogirdning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, ularga mos metodlarni qo'llashadi. Shu tarzda, talabaning texnik va ijodiy salohiyati maksimal darajada rivojlantiriladi.

Mumtoz qo'shiqchilik maktabining yana bir ahamiyati uning milliy merosni saqlash va targ'ib qilishdagi roli bilan bog'liq. An'anaviy usullar va ustoz-shogird tizimi orqali shakllangan repertuarlar yosh avlodga yetkazilib, milliy vokal san'atining davomiyligini ta'minlaydi. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar va elektron resurslar yordamida ushbu an'analarni raqamlashtirish, audio-video tahlil qilish va interaktiv platformalarda taqdim etish mumkin. Bu esa mumtoz qo'shiqchilik maktabining nafaqat saqlanishini, balki global ta'lim va musiqa maydonida targ'ib etilishini ta'minlaydi.

Shuningdek, mumtoz qo'shiqchilik maktabi ijodiy va ilmiy tadqiqotlarda ham muhim ahamiyatga ega. Musiqashunoslar va pedagoglar an'anaviy vokal uslublarini tahlil qilib, ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini izlaydilar. Shu tariqa, mumtoz qo'shiqchilik maktabi milliy musiqa madaniyati va ta'limning uzviy qismiga aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi milliy vokal san'atining asosi, ustoz-shogird an'anasining muhim vositasi va pedagogik jarayonning samarali shakllanishini ta'minlovchi markaz hisoblanadi. Ushbu maktab nafaqat texnik va ifodaviy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki milliy musiqiy merosni saqlash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish imkonini beradi. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar va raqamlashtirish orqali mumtoz qo'shiqchilik maktabini yanada keng targ'ib qilish, interaktiv pedagogik metodlar bilan boyitish va global musiqa maydonida tanitish mumkin.

1. O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi va ustoz-shogird an'anasi

O'zbek mumtoz vokal san'ati o'zining o'ziga xos melodik, ritmik va frazalash tizimi bilan ajralib turadi. Ustoz-shogird tizimi orqali shakllangan metodlar talabaning ovoz, nafas, fraza va dynamicsni mukammal egallashiga xizmat qiladi. Har bir ustoz o'z tajribasini shogirdga individual yondashuv asosida yetkazadi, ovoz xususiyatlarini

hisobga oladi va frazalarni ifodaviy tarzda o'rgatadi. Bu an'analar ming yillik tajribaga asoslangan bo'lib, milliy vokal merosining uzviyligini ta'minlaydi.

2. Raqamlashtirish zarurati

Texnologik taraqqiyot va globalizatsiya sharoitida milliy vokal an'alarini saqlash dolzarb masalaga aylanmoqda. Raqamlashtirish quyidagi afzalliklarni beradi:

- Tarixiy manbalarni saqlash - ustozlar ijrosidagi noyob frazalar, ornamentlar va ifodaviy uslublar elektron formatda saqlanadi.
- Talabalar uchun qulaylik - audio-video resurslar orqali talaba istalgan vaqtda va joyda mashq qilishi mumkin.
- Pedagogik tahlil - raqamli materiallar yordamida pedagog talabaning texnik va ifodaviy kamchiliklarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.
- Milliy merosni targ'ib qilish - raqamli platformalar orqali xalqaro auditoriyaga O'zbek mumtoz vokali taqdim etilishi mumkin.

3. Interaktiv metodlar va elektron resurslardan foydalanish

Raqamlashtirilgan materiallarni interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirish pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi. Misol uchun:

- Audio-video tahlil - talaba o'z ijrosini yozadi, qayta tinglaydi va pedagog bilan birga frazalarni, dynamics va ritmni tahlil qiladi.
- Modulli ta'lim - mashg'ulotlar melodik modul, ritmik modul va ifodaviy modulga bo'linadi, har bir modul talabaning alohida ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- Project-based learning - talaba o'z ijodiy loyihasini ishlab chiqadi, milliy qo'shiq repertuarini tahlil qiladi va yakuniy ijroni taqdim etadi.
- Elektron platformalar va multimedia - talaba milliy repertuarni vizual va eshitish orqali egallaydi, frazalarni qayta ishlaydi va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

4. Metodik tavsiyalar

Raqamlashtirish jarayonida pedagoglar quyidagi tavsiyalarga e'tibor berishlari lozim:

- Talabaning ovoz xususiyatlari va individual ehtiyojlarini hisobga olgan interaktiv mashg'ulotlar tuzish.
- Modul asosida darslarni rejalashtirish va har bir modulning pedagogik maqsadini aniqlash.
- Audio-video tahlil va elektron resurslardan muntazam foydalanish orqali talabaning ijodiy va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish.
- Guruh va individual mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish orqali ijodiy va kollektiv ishlash qobiliyatini oshirish.

5. Raqamlashtirishning ilmiy va madaniy ahamiyati

Raqamlashtirish nafaqat pedagogik jarayonni samarali qiladi, balki milliy musiqiy merosni saqlash, targ'ib qilish va yosh avlodga yetkazish imkonini beradi. Shuningdek, elektron platformalarda materiallarni saqlash milliy vokal san'atining

xalqaro auditoriyaga tanitilishiga xizmat qiladi va madaniy diplomatiya vositasi sifatida ishlatilishi mumkin.

Xulosa. O'zbek mumtoz qo'shiqchilik maktabi an'alarini raqamlashtirish zamonaviy ta'lim va madaniy saqlash nuqtai nazaridan dolzarb masaladir. Raqamli va interaktiv metodlar yordamida ustoz-shogird an'alarini saqlash, talabalarga yetkazish va pedagogik jarayonda qo'llash mumkin. Modul va loyiha asosidagi mashg'ulotlar, audio-video tahlil, multimedia resurslar va elektron platformalar pedagogik samaradorlikni oshiradi, talabaning texnik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu tariqa, raqamlashtirish milliy vokal merosini modernizatsiya qilish va zamonaviy ta'lim jarayonlariga muvaffaqiyatli integratsiya qilish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. Scientific progress 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки Scientific progress 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. Science and Education 4 (7), 232-239

12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247

13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571

14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524

15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197

16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337

17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662

18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176

19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613

20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167

21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231

22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571

23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496

24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564

25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379

26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549

27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511

28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073

29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 312-319